

Johanna Jadstrand
010-473 58 49
Fredrik Malmberg
010-473 50 00

Till
Utbildningsdepartementet

Svar på remiss gällande Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven (SOU 2021:11)

Sammanfattning

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) instämmer i flertalet av utredningens bedömningar och förslag gällande stöd- och elevhälsoarbetet. För SPSM:s målgrupper, barn och elever med funktionsnedsättning, blir ett kvalitativt stöd- och elevhälsoarbete avgörande för välmående, lärande och utveckling mot utbildningens mål. SPSM välkomnar det förtydligade uppdraget i skollagen för elevhälsan som utredningen föreslår samt att specialpedagog och speciallärare skall ingå i elevhälsan men anser att bägge professionerna behövs i elevhälsan.

SPSM välkomnar förslagen för att stärka kvaliteten i särskolan genom olika kompetensutvecklingsinsatser. En utmaning blir dock för huvudmannen att ge tillräckliga förutsättningar till personalen för att kunna genomföra insatserna. SPSM delar bedömningen att bristen på behöriga lärare i grundsärskolan och gymnasiesärskolan behöver belysas och åtgärdas snarast.

SPSM ser särskilt positivt på att den befintliga garantin för tidiga stödinsatser ska utsträckas till att omfatta även elever som läser ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik enligt grundsärskolans kursplaner då det ger elever med funktionsnedsättning rätten till tidigt stöd.

Att öka flexibiliteten mellan de olika skolformerna genom en förändring av timplanerna är positivt för elevers rätt till en utbildning som kan möta olika individers behov. En avgörande förutsättning för att genomföra timplane-förändringen är dock att kursplanerna revideras så att undervisning sker ämnes-övergripande och multi-modalt. SPSM vill även påpeka att det fortfarande i förslagen är stora skillnader mellan timplanen för grundsärskolan och specialskolan

Förslag 6.4.1 Krav på specialpedagog eller speciallärare inom elevhälsan

SPSM avstyrker förslaget.

SPSM välkomnar utredningens bedömning att den specialpedagogiska kompetensen behöver stärkas. Den specialpedagogiska kompetensen i skolans elevhälsoarbete är en grundläggande förutsättning för att elever ska få det stöd de har rätt till. SPSM avstyrker dock förslaget på grund av att elevhälsan behöver tillgång till bägge professionerna. För elevhälsans specialpedagogiska insatser ska det finnas tillgång till specialpedagog *och* speciallärare.

Den specialpedagogiska rollen utgör en viktig länk mellan den pedagogiska verksamheten och den samlade elevhälsan. SPSM anser att både specialpedagog och speciallärare behövs i skolans elevhälsoarbete. Roller och arbetsuppgifter överlappar idag varandra samtidigt som de också särskiljer sig. Det finns ett behov av en ökad kunskap om skillnader i uppdrag för de två yrkesgrupperna samt ökad samsyn kring vad den specialpedagogiska kompetensen innebär. Denna samsyn kring roller kan förtydligas med utgångspunkt i examensordningen.¹

SPSM delar inte utredningens bedömning att det inte går att ställa krav på examen för dem som innehar uppdraget. SPSM förstår utredarens utgångspunkt gällande brist på examen hos de två berörda professionerna (se förslag 6.4.2) men delar inte bedömningen att det inte bör ställas ett krav på att den som anställs som specialpedagog eller speciallärare har en sådan examen. Förslaget som det är formulerat är ett steg i rätt riktning men inte tillräckligt.

Förslag 6.4.2 Förbättrade möjligheter till vidareutbildning till specialpedagog och speciallärare

SPSM tillstyrker förslaget.

Förslag 6.4.3 Följa utvecklingen av utbildningsbakgrund bland kuratorer inom elevhälsan

SPSM tillstyrker förslaget.

Att följa utvecklingen av denna yrkesgrupps utbildningsbakgrund är viktigt eftersom det inte krävs en särskild examen för uppdraget och det ger ökade möjligheter till vägledning om vilken kompetens som behövs för att utveckla skolans psykosociala arbete.

Förslag 6.5.1 Förlängning av statsbidrag för Specialpedagogik för lärande

SPSM tillstyrker förslaget.

---

¹ förordning (bilaga 2 till högskoleförordningen [1993:100], 2017:1111), bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100)

Bedömning 6.5.2 Bättre stöd för förebyggande och hälsofrämjande arbete

SPSM delar bedömningen.

Ett utvecklat elevhälsoperspektiv inom befintliga stödmaterial och utbildningsinsatser för ökad styrning och vägledning för mer förebyggande och hälsofrämjande arbete gynnar särskilt myndighetens målgruppers behov av en tillgänglig lärmiljö.²

SPSM vill särskilt betona rektorns viktiga roll att utifrån skollagens intentioner leda skolans elevhälsoarbete. Det är ett uppdrag som kräver kompetens och där rektor behöver få stöd. SPSM:s erfarenheter och kunskap från kompetensutveckling för elevhälsa är att skolans elevhälsoarbete måste vara en del av kärnverksamheten.³

Det är positivt att revideringen av Vägledning för elevhälsan ska göras i samverkan med SPSM då en främjande och förebyggande elevhälsa främjar en tillgänglig lärmiljö för våra målgrupper.⁴

Bedömning 6.5.3 Bättre kunskap om vårdgivaransvaret

SPSM delar bedömningen.

I skolans elevhälsoteam blir den medicinska kompetensen viktig i ett förebyggande och hälsofrämjande arbete på skolan. Rektor och skolchef behöver förstå syftet med en samlad elevhälsa samt även ha kunskap om hur den kompetensen kan användas och komma eleverna till gagn på individ-, grupp- och organisationsnivå. I *Vägledning för elevhälsan* redovisas olika aktörers ansvar för elevhälsan. Rollerna är ofta överlappande så det är viktigt med förtydligande både i vägledning och utbildning.

Förslag 6.6.1 Kunskapssammanställningar om elevhälsa och stöd

SPSM tillstyrker förslaget med följande kommentar om uppdragets utformning.

---

² Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018) *Det lilla ordet främst – ett förebyggande och hälsofrämjande arbetssätt i skolan.*

³ Specialpedagogiska Skolmyndigheten (2020) *Samordning för ett hållbart elevhälsoarbete*

⁴ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018) *Det lilla ordet främst – ett förebyggande och hälsofrämjande arbetssätt i skolan.*

SPSM föreslår att skolmyndigheterna tillsammans utreder hur den kunskapslucka som utredningen beskriver ska fyllas samt hur samordningen kan stärkas mellan skolmyndigheterna.

SPSMs bedömning är att de resurser som finns föreslagna till respektive myndighet för uppdraget är otillräckliga. SPSM befarar att både de enskilda resurserna för respektive myndighet och de sammantagna resurserna per år är för begränsade. Dessutom gäller resurserna endast 2022 och 2023 trots att behovet av långsiktighet påpekas i utredningen.

SPSM anser även att om sammanställningar ska bidra till effektiva insatser behöver en utökad uppföljning och utvärdering ske av insatser främst inom stödområdet. Skolinspektionen har ett uppdrag att utvärdera garantin för tidiga insatser fram till 2022 men om garantin införs för grundsärskolan behöver även det följas upp. Områden som särskilt bidrar till effektiva insatser som behöver belysas är bland annat åtgärdsprogram, garanti för tidiga stödinsatser samt insatser för att främja närvaro och förhindra frånvaro.

Förslag 6.6.2 Stöd för utredning om särskilt stöd

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM bedömer att stödet för utredning även bör omfatta utredning av elevers extraordinära behov när det gäller tilläggsbelopp.

Förslag 7.6 om obligatorisk redovisning av tillgång till personal inom elevhälsan

SPSM tillstyrker förslaget.

För att underlätta jämförelser, uppföljning och analys finns det goda skäl att ställa krav på att skolhuvudmännen redovisar tillgången till elevhälsans kompetenser. En sådan redovisning kan också signalera vikten av att skolor har god tillgång till elevhälsans alla professioner.

Förslag 7.7.2 En förtydligad reglering av elevhälsans uppdrag

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM ser positivt på förtydligandet av uppdraget i skollagen som ett lämpligt sätt att reglera tillgång till elevhälsan. Det är en viktig styrsignal gällande bemanning, kompetens och resurser att insatser gällande hälsa och lärande bör ske på individ-, grupp- och organisationsnivå tillsammans med övrig personal.

SPSM önskar ett förtydligande av att elevhälsan inte bara ska bidra till skolans kvalitetsarbete utan är en viktig del av skolans systematiska kvalitetsarbete.

Elevhälsan måste vara en integrerad del av det systematiska kvalitetsarbetet, såväl på skolenhetsnivå som på huvudmannanivå. Det är en del av de förutsättningar i utbildningen som ska vara ett stöd för kärnprocessen undervisning och en resurs för hälsofrämjande skolutveckling. Elevhälsan är inte enbart en angelägenhet för skolans elevhälsoteam, elevhälsan börjar i klassrummet.

SPSM vill understryka vikten av elevhälsans uppdrag gällande samverkan med hälso- och sjukvården och socialtjänsten utifrån det sammanhang som barn och elever befinner sig i och för ett hållbart och sammanhållet stöd över tid. Detta är särskilt viktigt för barn och elever med funktionsnedsättning.

Förslag 7.7.3 En numerär reglering av en acceptabel lägstanivå för tillgång till elevhälsan

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM instämmer i att regleringen bör uppfattas som en lägstanivå. Beroende på skolans utmaningar anser SPSM att skolhuvudmän ska kunna bedöma om en högre nivå kan vara lämplig. För specialskolan har SPSM som skolhuvudman bedömt behov av en högre bemanning för att fullfölja skollagens intentioner gällande elevhälsa.

SPSM bedömer att det är avgörande att skolhuvudmännen tar sitt fortsatta ansvar för att skolan uppmärksammar elevernas rådande behov av elevhälsans insatser och dimensionerar personalresurserna med hänsyn till detta, vilket är en grundläggande förutsättning för att den samlade elevhälsan ska kunna fullgöra sitt uppdrag med god kvalitet.

SPSM vill även lyfta fram att skolhuvudmän bör bedöma behov när det gäller specialpedagogiska insatser både för elevhälsans uppdrag och i undervisningen. Detta kan komma att behöva följas upp för att säkerställa elevers rätt till specialpedagogiska insatser på individ-, grupp- och organisationsnivå.

Förslag 8.5.1 En garanti för tidiga stödinsatser ska införas i grundsärskolan

SPSM tillstyrker förslaget.

En förutsättning för införandet av garantin i grundsärskolan är att lärare har hög kompetens om den heterogena målgruppen i grundsärskolan, samt om generella och individuella anpassningar i lärmiljön för att ge förutsättningar för varje elev att utvecklas så långt som möjligt.

SPSM anser att Skolverket i uppdraget att ta fram nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik för årskurs 3 bör samverka med

SPSM som kan bidra med kunskaper om anpassningar och av bedömningar för eleverna för elever med funktionsnedsättningar i grundsärskolan och specialskolan.

Förslag 8.5.2 Stöd till huvudmännen vid implementering

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM ser även vikten av att rektor, som pedagogisk ledare, får stöd i arbetet vid införandet av garantin då kunskapen kring grundsärskolan kan vara begränsad. Skolinspektionen har ett uppdrag att utvärdera garantin för tidiga insatser fram till 2022. SPSM vill lyfta att om garantin införs för grundsärskolan behöver även det följas upp.

Bedömning 8.5.3 Översyn över de obligatoriska bedömningsstöden i årskurs 1

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM anser att det behöver säkerställas att bedömningsstöden är formativa, relevanta och tydligt bidrar till att stödja verksamhetens bedömning och undervisning i de aktuella ämnena för ökade förutsättningar för elevers lärande.

Förslag 8.6.1 Stöd för bedömning i ämnen och ämnesområden

SPSM tillstyrker förslaget.

Förslag 8.6.2 Didaktiskt inriktad kompetensutveckling

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM vill framhålla att det även är viktigt att lärare har god kompetens om pedagogiska konsekvenser som en intellektuell funktionsnedsättning kan innebära för lärandet, på alla nivåer, samt om komplexiteten och heterogeniteten som ofta finns inom denna skolform.

Det är särskilt viktigt att denna satsning involverar all personal i grundsärskolan. Lärare i praktisk-estetiska ämnen kan bidra till att utveckla undervisningen i de teoretiska ämnena och ämnesövergripande undervisning, samt har tillgång till en lärmiljö som stimulerar till en konkret undervisning.

Förslag 8.6.3 Kompetensutveckling om flexibel utbildning

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM delar utredningens uppfattning att det finns stora behov av kompetensutveckling för lärare i att undervisa enligt två parallella kursplaner. SPSM har sedan lång tid erfarenhet av att anordna så kallade tematräffar och

andra kurser avseende två kursplaner i samma klassrum. Under 2021 lanserar SPSM ett nytt studiepaket som har fokus på undervisning i dubbla läroplaner och myndigheten bedömer det värdefullt att tillsammans med Skolverket erbjuda kompetensutveckling för lärare inom detta område.

Förslag 8.6.4 Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) och digitala lärverktyg förs samman i utbildningsinsatser

SPSM tillstyrker förslaget men ser att uppdraget behöver förtydligas.

SPSM föreslår följande formulering av uppdraget.

SPSM ska ges i uppdrag att inom ramen för sina kompetensutvecklingsinsatser i alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) ge kompetens kring att skapa en kommunikativ miljö utifrån rätten att kommunicera genom digitala lärverktyg och/eller digitala hjälpmedel. Insatsen behöver beröra roller och samverkan kring förskrivning och tillhandahållande av digitala hjälpmedel samt bör rikta sig mot individ, grupp och organisationsnivå till elevhälsa, lärare och annan personal i grundsärskola och gymnasiesärskola.

SPSM:s insatser bör handla om kompetens kring att skapa en kommunikativ miljö utifrån rätten att kommunicera. Insatsens huvuduppdrag handlar om kunskap om kommunikation och om hur goda förutsättningar för kommunikation skapas. Inom detta område behövs förståelse för digitala lärverktyg som stöd i kommunikation och digitala hjälpmedel som förutsättningar för kommunikation. Vidare behövs samverkan mellan skolhuvudman och region när det gäller ansvar och roller i förskrivning och tillhandahållande av digitala hjälpmedel för kommunikation.

Förslag 8.6.5 Kompetensutveckling för elevassistenter

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM delar bedömningen om vilka centrala områden som insatsen bör beröra, men anser att även kunskaper om andra funktionsnedsättningar och behov för att elever skall få förutsättningar att delta under hela skoldagen bör innefattas.

SPSM vill även betona skolhuvudmannens ansvar att ge goda förutsättningar för personalen att kunna genomföra insatsen samt att det är en grundläggande kompetensinsats i syfte att elever får ett reellt stöd utifrån sina behov under hela skoldagen.

Bedömning 8.6.6 Bristen på behöriga lärare bör utredas

SPSM delar utredningens bedömning.

SPSM instämmer i utredningens bedömning att bristen på behöriga lärare i grundskolan och gymnasieskolan behöver belysas och åtgärdas snarast. Hur rätten till behöriga lärare i skolformen ska säkerställas behöver utredas skyndsamt samt åtgärdas för att vi skall leva upp till de rättigheter eleverna har enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Förslag 9.4.1 Ny timplan i ämnen

SPSM varken tillstyrker eller avstyrker förslaget i dess nuvarande utformning.

SPSM delar utredningens utgångspunkter och bedömning att en revidering behöver göras utifrån ökade förutsättningar att vara delaktig i samhället samt för att underlätta för elever att läsa en kombination av ämnen enligt grundskolans, grundskolans eller specialskolans kursplan.

SPSM anser dock att förutsättningar för multimodala och konkreta undervisningsätt först måste säkerställas. SPSM bedömer att en avgörande förutsättning är att Skolverket får i uppdrag att förändra kursplanerna så att det underlättas för ämnesövergripande och multimodala undervisningsformer i kursplanerna för grundskolan. Risker finns annars att utformningen av undervisningen i ökat antal teoretiska timmar sker på ett sätt som inte gynnar målgruppens behov av konkret multi-modal undervisning.

Ett skäl för förslaget anges vara att eleverna ska ges bättre förutsättningar att utveckla de kunskaper de behöver för delaktighet i samhället. SPSM vill lyfta fram att här är rätten till språk för utveckling och lärande avgörande. SPSM välkomnar därför att elever i grundskolan får rätt att läsa ett modernt språk. SPSM dock saknar i förslaget rätten till punktskrift och svenskt teckenspråk.

SPSM vill även lyfta fram att en justering behöver underlätta för elever att läsa en kombination av ämnen enligt grundskolans och specialskolans kursplaner. I Tabell 9.11 kvarstår dock alltför stora skillnader mellan skolformerna. För en del elever i specialskolan som har flera funktionsnedsättningar finns behov av noggrann planering och undervisning enligt flera kursplaner. Detta kan underlättas om timplanerna blir mer lika. Se även förslag 9.4.3.

Förslag 9.4.2 Möjlighet att läsa modernt språk i grundskolan

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM bedömer att Skolverket bör samverka med SPSM om att ta fram kursplan i modernt språk.

Förslag 9.4.3 Utökad undervisningstid i ämnesområden

SPSM tillstyrker förslaget.

Förslag 9.5.1 Rektor ska besluta om fördelning av undervisningstid på individuella program i gymnasiesärskolan

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM anser att det ska ligga på rektorsnivå att besluta hur undervisningstiden ska fördelas. Detta enligt demokratiska principer om att beslut bör tas nära dem det berör så att en god delaktighet kan ske mellan beslutande rektor och elev. Även barnets bästa bör bedömas och SPSM vill särskilt lyfta fram elevens rätt enligt FN:s konvention om barnets rättigheter att uttrycka sin åsikt i beslut som rör dem.

Förslag 9.5.2 Reducerad undervisningstid blir ny stödform på individuella program i gymnasiesärskolan

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM vill lyfta fram att reducerad undervisningstid som en ny stödform är särskilt viktigt för att säkerställa elevers rätt till anpassad utbildning utifrån individers behov med god kvalitet. Därför behöver rätten till undervisning i samtliga ämnesområden säkerställas. Detta kräver systematik gällande utredning av elevens behov och bedömning av rätt till särskilt stöd och åtgärdsprogram som säkerställer uppföljning och delaktighet med elev och vårdnadshavare.

SPSM ser positivt på att Skolverket får i uppdrag att ta fram stöd för tillämpning men anser att detta bör ske i samråd med SPSM då många elever i behov av detta stöd har omfattande funktionsnedsättningar.

Förslag 9.6.1 Intellectuell funktionsnedsättning ersätter utvecklingsstörning

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM delar uppfattningen att intellektuell funktionsnedsättning är ett mer tidsenligt begrepp och bör ersätta det obsoleta begreppet utvecklingsstörning. Det är viktigt med samma begrepp i diagnosmanualer, styrdokument och lagar.

Förslag 9.6.2 Skolformerna byter namn till anpassad grundskola och anpassad gymnasieskola

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM delar utredningens uppfattning att skolformerna grundsärskola och gymnasiesärskola bör ersättas av mer tidsenliga begrepp. SPSM ser däremot hellre att det skulle vara en grundskola för alla, med en flexibilitet att läsa enligt olika kursplaner utifrån elevers olika behov och förutsättningar. Ett sådant ställningstagande ligger utanför denna utrednings ramar, men är ändå viktigt att föra fram.

SPSM ser för- och nackdelar med begreppet anpassad grundskola. Fördelen är att begreppet redan är etablerat och signalerar en mer flexibel utbildning. Detta ligger i linje med de rättigheter som lyfts fram i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Nackdelen med att använda namnet anpassad grundskola just på grund av att begreppet anpassad redan finns i skolförfattningarna och att det inte får blandas ihop med andra begrepp i skollagen, t.ex. extra anpassningar.

Förslag 9.6.3 Benämningen träningskola tas bort

SPSM tillstyrker förslaget.

Förslag 9.6.4 Ny benämning på specialisering inom speciallärarutbildning

SPSM tillstyrker förslaget.

Förslag 10.3 om överklagande av beslut att inte flyttas till högre årskurs eller gå om en årskurs

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM vill särskilt lyfta fram elevens rätt att uttrycka sin åsikt, rätt till extra anpassningar och särskilt stöd och att dessa åtgärder har prövats till det yttersta innan ett beslut att gå om tas.

Grundprincipen är att utbildningen ska ta hänsyn till barns och elevers olika behov för att utvecklas så långt som möjligt samt att utbildningen har gett mycket goda förutsättningar för lärande i en tillgänglig inkluderande lärmiljö.

Förslag 11.3 Det befintliga regelverket om könsuppdelad undervisning är tillräckligt

SPSM tillstyrker förslaget.

Bedömning 12.1 av förslagets betydelse för sekretess- och dataskyddslagstiftningen

SPSM delar bedömningen.

Förslag 13.1 till ikraftträdande

SPSM tillstyrker förslaget.

SPSM bedömer tidplanen för insatserna som rimlig.

Sakkunniga har i detta ärende varit Jenny Almqvist, Tone Engen, Karin Fröding, Lena Hammar, Lennart Hansson, Elisabeth Högberg, Marina Isaksson Blomqvist,

Annika Jansson, Eva Klubb-Degsell, Sarah Neuman, Helena Reuterdahl och Erica Sjöberg. Föredragande har varit Johanna Jadstrand.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Fredrik Malmberg

Generaldirektör